

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Практичні завдання та методичні рекомендації
до їх виконання з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКУ"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2013

Затверджено на засіданні кафедри управління фінансовими послугами.

Протокол № 1 від 27.08.2012 р.

Укладачі: Погосова М. Ю.

Даниленко С. В.

П69 Практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / укл. М. Ю. Погосова, С. В. Даниленко. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 44 с. (Укр. мов.)

Наведено завдання до практичних занять із навчальної дисципліни. Подано практичні завдання з управління фінансовою діяльністю банку, а також методичні рекомендації щодо їх розв'язання.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання.

Вступ

Функціонування банківських установ здійснюється в умовах невизначеності та потребує широкого кола цілеспрямованих організаційних, економічних, фінансових, управлінських робіт задля ефективної реалізації сукупності їх фінансових інтересів. Рішення, прийняті в умовах невизначеності, генерують загрози, які можуть призвести до виникнення небажаних наслідків. Без професійного управління фінансовою діяльністю банків, важко сподіватися на активний розвиток вітчизняної економіки, впровадження досягнень науково-технічного і соціального прогресу, а разом з тим, і на відповідне бажане місце України у світовому господарстві.

Призначенням методичних рекомендацій до виконання практичних завдань із навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" є формування у магістрів практичних навичок щодо управління фінансовою діяльністю банку, а саме:

- формувати стратегію та тактику банку;

- розраховувати та аналізувати показники прибутковості активів і прибутковості капіталу, приймати рішення щодо додержання мінімально допустимих нормативів основного та сукупного капіталу;

- визначати вплив розширення кредитної діяльності і збільшення обсягу кредитування на рівень достатності капіталу, оцінювати кредитоспроможність позичальника;

- розраховувати майбутню вартість початкових інвестицій, теперішню вартість очікуваних надходжень, рентабельність інвестування, термін окупності, міру вірогідності ризику отримання від'ємних фінансових результатів від інвестування;

- оцінювати переваги та недоліки збалансованої та незбалансованої стратегії фінансування окремого кредиту, розраховувати величину ГЕПу, враховуючи величину чутливих активів та величину чутливих зобов'язань у грошовому вираженні.

Набуті магістрами у ході розв'язання практичних завдань, що викладені у даних методичних рекомендаціях, знання та практичні навички стануть у нагоді при підготовці і написанні магістерської дипломної роботи, наукових статей, звітів та рекомендацій у подальшій професійній діяльності.

Практичне заняття 1

Теоретичні засади фінансового менеджменту в банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо організації банківської діяльності.

Завдання 1. На основі аналізу теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо управління банківською діяльністю розробити презентацію організаційної структури банку з конкретизацією функцій основних підрозділів та принципів їх взаємодії та документообігу.

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Розглянути види організаційних структур банку, їх переваги та недоліки.
2. Визначити функціональні обов'язки кожного з підрозділів.
3. Дослідити принципи документообігу.
4. Запропонувати оптимізаційні рекомендації щодо поліпшення ефективності взаємодії між внутрішньобанківськими структурами.

Література: [1; 16 – 18; 29 – 35].

Практичне заняття 2

Стратегічне та оперативне планування банківської діяльності

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо стратегічного менеджменту в банку, процесу планування в банківському менеджменті та його етапів.

Завдання 1. Відповідно до організаційних етапів стратегічного управління розробіть стратегію для банку, що за розміром активів та капіталу входить до групи найбільших банків України. За формою власності – ПАТ. Банк універсальний, має розширену мережу філій та відділень, є лідером на ринку платіжних карток України.

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Зовнішній ситуаційний аналіз включає передусім оцінювання міри впливу макроекономічних факторів на діяльність банку, сегментацію ринку банківських послуг, аналіз основних тенденцій, аналіз конкурентної позиції на вибраних сегментах ринку.

Оформимо результати внутрішнього і зовнішнього аналізу за допомогою SWOT-аналізу.

2. Визначення стратегічного бачення банку являє собою загальну ідеологію його діяльності, формує ціннісні орієнтири для всіх працівників банку та конкретизує базові цінності організації.

3. Відповідно до особливостей стратегічного бачення і банківської корпоративної культури, формулюється більш коротка характеристика стратегічної орієнтації – місія банку.

4. Основною стратегією банку має бути завоювання лідируючого становища серед конкурентів шляхом поєднання переваг масштабу та довгостроковості діяльності з образом "банку для клієнтів", що базується на широкому застосуванні маркетингових методів.

5. Аналіз стратегічного вибору банку базується на порівнянні обраного курсу з іншими альтернативними варіантами. Це відбувається або шляхом прогнозних розрахунків ефективності діяльності, або на основі відповідно SWOT-аналізу, або у комплексі.

6. Після розробки стратегії банку необхідно поставити конкретні завдання перед конкретними виконавцями, тобто скласти погоджений план дій усіх підрозділів.

7. Контроль і коригування планів передбачає зіставлення дійсних показників з плановими, виявлення причин невідповідностей, зміну плану у випадку зміни зовнішніх умов або виявлення помилок при його складанні.

Література: [9; 16; 18; 29 – 35].

Практичне заняття 3

Менеджмент капіталу банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо визначення складу та функцій банківського капіталу, використання методів оцінки, визначення достатності банківського капіталу та управління ним.

Завдання № 1. Вам як співробітнику банку доручено проаналізувати повноту формування його статутного капіталу за даними табл. 1 та надати відповідні рекомендації.

Таблиця 1

Вихідні дані

Показник	Значення за роками	
	2011 р.	2012 р.
Мінімальний розмір статутного капіталу, тис. грн		
Зареєстрований статутний капітал:		
сума, тис. грн	150 000	150 000
кількість акцій, тис. шт	50 000	50 000
Несплачений зареєстрований статутний капітал, тис. грн	15 000	–
Фактично сплачений зареєстрований статутний капітал:		
сума, тис. грн	135 000	150 000
кількість акцій, тис. шт	35 000	50 000
Емісійні різниці, тис. грн	7 500	3 500
Викуплені банком акції, тис. грн	500	700
Анульовано викуплених банком акцій, тис. грн	200	300
Незареєстрований статутний капітал, тис. грн	1 000	1 500

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Визначити особливості процесу формування статутного капіталу банку (термін, джерела, валюта, мінімальний розмір).

2. Охарактеризувати сутність зареєстрованого та незареєстрованого статутного капіталу, сплачену та несплачену його частини.

3. Проаналізувати динаміку статутного капіталу та його відповідність нормативам НБУ.

Завдання № 2. Вам як співробітнику банку доручено визначити за даними табл. 2 відповідність показників банку нормативам достатності капіталу (Н1, Н2, Н3) НБУ. Якщо банк збільшить обсяг кредитування на 35 %, то як це вплине на рівень достатності капіталу за інших рівних умов?

Розмір капіталу банку становить 26 100 тис. грн, у тому числі основний капітал 12 900 тис. грн.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Порядок розрахунку нормативів капіталу та їх нормативні значення установлені Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою Постановою НБУ № 368 від 28.08.2001.

Вихідні дані

Активи банку	Сума, тис. грн	Коефіцієнт ризиків	Активи, зважені за ризиком, тис. грн
Банкноти а монети в касі	100,08		
Дорожні чеки	20,28		
Кошти в НБУ	311,52		
Боргові цінні папери центральних органів державного управління	24 224,40		
Боргові цінні папери місцевих органів влади	35,40		
Кошти в інших банках	4 254,00		
Кредити наданні центральним органам управління	4 950,00		
Кредити надані іншим клієнтам	54 129,60		
Векселі	1 441,20		
Основні фонди	6 987,60		
Гарантії, акредитиви, надані банком	5 168,40		
Зобов'язання з кредитування	2 400,00		

1. Визначити вимоги до загального розміру основного (ОК) та додаткового капіталу (ДК) та розрахувати загальний обсяг регулятивного капіталу (РК):

$$PK = DK + OK.$$

2. Визначити мінімальний розмір РК банку (Н1) та порівняти з нормативним значенням:

$$H1 = OK + DK - A,$$

де Н1 – Норматив мінімального розмір регулятивного капіталу банку;

А – балансова вартість таких активів: акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж та на інвестиції; вкладення в капітал інших банків у розмірі 10 % і більше їх статутного капіталу та в дочірні установи; кошти, які вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу.

3. Розрахувати норматив адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності) H2 та порівняти з нормативним значенням:

$$H2 = \frac{PK}{\sum (A_i \times r_i) - P},$$

де PK – регулярний капітал банку;

A_i – сума i -ї групи активів чи позабалансових інструментів;

r_i – рівень ризику, притаманній i -й групі активів чи позабалансових інструментів;

P – сума створених резервів за активними операціями.

4. Розрахувати норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (H3) та порівняти з нормативним значенням:

$$H3 = \frac{OK \pm A_K}{\sum A - P - Z_{\text{овф}}},$$

де OK – основний капітал банку;

$\sum A$ – сумарні активи банку;

P – сума створених резервів;

$Z_{\text{овф}}$ – сума зносу основних виробничих фондів;

A_K – розраховується як сума таких компонентів:

сума недосформованих резервів під можливі збитки за активними операціями;

сума нематеріальних активів зменшених на величину зносу;

сума капітальних інвестицій у нематеріальні активи;

сума збитків минулих років, які очікують визнання;

сума збитків поточного року.

5. Аналогічно провести розрахунок означених нормативів за умови, якщо банк збільшить обсяг кредитування на 35 %.

Завдання № 3. Аналітичний відділ комерційного банку отримав завдання визначити оптимальний тип дивідендної політики для банку. За даними табл. 3 представити розрахунок дивідендів за консервативним, помірним та агресивним типом. Форма виплати дивідендів – грошова.

Для кожного з типу дивідендної політики є певні умови:

1. Банк має кожен рік нарощувати капітал у розмірі не менше 1 млн грн.
2. На дивіденди спрямовується сума в розмірі 200 тис. грн.
3. Дивіденди складають 20 % від суми прибутку.
4. Дивіденди мають кожен рік збільшуватися на 1,5 % від розміру минулого року.

Таблиця 3

Вихідні дані

Показник	Значення за роками		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Категорія банку за рівнем капіталу	Добре капіталізований		
Норматив адекватності капіталу	17	17	18
Капітал банку, тис. грн	12 000	13 000	15 000
Регулятивний капітал банку, тис. грн	11 000	11 500	14 000
Чистий прибуток банку, тис. грн	400	500	1 000

Визначте переваги та недоліки кожного типу дивідендної політики, а також розробіть пропозицію щодо оптимальної дивідендної політики для вашого банку.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Існує три типи дивідендної політики банку: консервативний, помірний та агресивний. Кожному з них відповідають конкретні методи визначення дивідендів, кожний з яких має як позитивні риси, так і певні вади.

Консервативному типу відповідають залишковий метод та метод постійного розміру дивідендних виплат. Сутність першого методу полягає в тому, що розмір прибутку для виплати дивідендів визначається як залишок після задоволення інвестиційних можливостей банку. Перевагою зазначеного методу є те, що забезпечуються високі темпи розвитку банку, підвищується його фінансова стійкість. Недоліком є нестабільність розмірів дивідендних виплат, що негативно впливає на формування ринкової вартості акцій та на імідж банку.

Цей метод є прийнятним для банку, оскільки забезпечуються стабільні відрахування на збільшення капіталу і при цьому високими

темпами зростають виплати дивідендів завдяки зростанню чистого прибутку.

Сутність методу постійного розміру дивідендних виплат полягає у збереженні стабільної суми дивідендних виплат протягом тривалого проміжку часу. Цей метод створює почуття впевненості власників у стабільності розміру поточного прибутку незалежно від різних чинників, визначає стабільність котирування акцій на ринку цінних паперів. Вадою зазначеного методу є слабкий взаємозв'язок між дивідендами та фінансовими результатами діяльності комерційного банку. Для зменшення впливу зазначеної вади стабільний розмір дивідендних виплат встановлюється, як правило, на відносно низькому рівні.

Таким чином, при застосуванні цього методу завдяки нарощуванню прибутку банк забезпечує прискорене нарощування власного капіталу. Дивідендні виплати стабільні, проте і не зростають, незважаючи на покращення фінансових результатів.

Помірному типу дивідендної політики відповідає метод постійної та змінної частини дивіденду. Сутність цього методу полягає в регулярності виплат стабільних, невеликих за розміром дивідендів у тісному взаємозв'язку з результатами фінансової діяльності банку, яка дає змогу збільшувати розмір виплачуваних дивідендів у періоди його ефективної роботи. Недоліком цього методу є зниження ринкової вартості акцій у випадку тривалої виплати мінімальних розмірів дивідендів, а також те, що він може ефективно застосовуватися банками з нестабільними в динаміці розмірами прибутку.

Цей метод також непогано підходить для банку – він забезпечує абсолютний приріст як дивідендів, так і капіталізованих коштів.

Агресивний тип дивідендної політики включає: метод стабільного приросту дивідендів та метод постійного коефіцієнта виплат.

Перший метод передбачає стабільне зростання рівня дивідендних виплат у розрахунку на одну акцію. Для цього встановлюється, як правило, фіксований розмір процента приросту дивідендів до їх розміру в попередньому періоді. Перевага цього методу полягає у забезпеченні високої ринкової вартості акцій банку та у формуванні його позитивного іміджу серед потенційних інвесторів при додаткових емісіях. Недолік цього методу полягає у відсутності еластичності в його застосуванні, скороченні інвестиційної діяльності та погіршенні фінансового стану банку за умови збільшення темпу зростання коефіцієнта дивідендних виплат.

Метод постійного коефіцієнта дивідендних виплат передбачає додержання встановлених пропорцій розподілу отриманого прибутку між акціонерами (засновниками) та банком, тобто встановлення співвідношення між прибутком, який споживається та капіталізується. Перевага цього метода у простоті формування фонду дивідендів та у тісному взаємозв'язку з розміром одержаного банком прибутку. Основний же недолік полягає у нестабільності дивідендних виплат на одну акцію, що пов'язано з нестабільністю суми сформованого прибутку. Така нестабільність впливає на коливання ринкової вартості акцій, а також свідчить про високу ризикованість діяльності банку. Метод постійного коефіцієнта дивідендних виплат можуть застосовувати лише банки зі стабільним прибутком.

Приклад оформлення результатів розрахунків за кожним методом виплати дивідендів подано у табл. 4.

Таблиця 4

**Аналіз дивідендних виплат
при застосуванні певного методу виплати дивідендів**

Показники	Значення за роками		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Чистий прибуток банку, тис. грн			
Направлено на капіталізацію, тис. грн			
% до чистого прибутку, %			
Направлено на виплату дивідендів, тис. грн			
% до чистого прибутку, %			

Література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 32; 33].

Практичне заняття 4

Управління зобов'язаннями банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо застосування методів визначення витрат на залучення банківських ресурсів, "точки беззбитковості" банку, аналізу процентних ставок та джерел формування недепозитних зобов'язань банку.

Завдання № 1. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у табл. 5 проаналізувати його клієнтську базу та розробити рекомендації для стратегії банку щодо розширення клієнтської бази.

Таблиця 5

Вихідні дані

Показник, тис. осіб	Значення за роками		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Кількість клієнтів банку на початок періоду	820		
Кількість відкритих рахунків юридичних та фізичних осіб	167	133	158
Кількість закритих рахунків юридичних та фізичних осіб	60	49	60

Завдання № 2. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у табл. 6 проаналізувати структуру залучених та розміщених коштів у національній валюті та ефективність використання ресурсів у філіях банку.

Таблиця 6

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Філія № 1	Філія № 2
1. Залучені кошти, усього	50 358	20 176
1.1. Вклади населення	24 417	3224
1.2. Ощадні сертифікати	2323	217
1.3. Депозити юридичних осіб	5339	4287
1.4. Поточні рахунки клієнтів	15 618	6345
1.5. МБК отримані	2661	4319
1.6. Ресурси філії від ГК	0	1784
2. Розміщені кошти, усього	51 405	18 261
2.1. МБК надані	3548	2444
2.2. Кредити ГК від філії	13 280	9000
2.3. Кредити юридичним особам	4559	3965
2.4. Кредити фізичним особам	880	307
2.5. Цінні папери	25 668	550
2.6. Вкладення в інші активні операції	3470	2000
Валюта балансу	119 884	27 100

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Визначити коефіцієнт використання залучених коштів (Кзк), що розраховується за формулою:

$$Кзк = \frac{\text{Середня заборгованість по кредитах}}{\text{Середня величина всіх залучених коштів, спрямованих на кредити}}$$

2. Проаналізувати частку залучених коштів у валюті балансу;
3. Проаналізувати частку працюючих активів у валюті балансу;
4. Порівняти ефективність використання ресурсів у філіях банку.

Завдання № 3. Вам як співробітнику банку за наведеними даними у табл. 7 необхідно розрахувати коефіцієнти оборотності коштів на поточних рахунках клієнтів та коефіцієнт осідання коштів на цих рахунках. Зробити висновок про ефективність роботи банку щодо розширення клієнтської бази банку.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізувати інтенсивність та ефективність діяльності банків із залучення фінансових ресурсів, використовуючи наведені показники у таблиці 7.

Таблиця 7

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Значення за роками	
	2011 р.	2012 р.
Залишок коштів на поточних рахунках клієнтів на початок періоду	5945,0	4992,9
Кредитовий оборот за поточними рахунками	16 250,8	15 900,4
Дебетовий оборот за поточними рахунками	17 202,9	15 72,6

1. Коефіцієнт оборотності коштів на поточних рахунках (N), який характеризує кількість оборотів, що здійснюють онкольні депозити за певний період:

$$N = \frac{\text{Оборот із видачі коштів з поточних рахунків клієнтів}}{\text{Середній залишок коштів на поточних рахунках клієнтів}}$$

2. Тривалість одного обороту онкольних депозитів у днях (або середній термін утримання коштів на поточних рахунках) (t):

$$t = \frac{\text{Середній залишок коштів на поточних рахунках клієнтів}}{\text{Оборот із видачі коштів}} \times \text{Кількість днів у періоді}$$

3. Рівень осідання коштів на поточних рахунках ($P_{\text{осід}}$):

$$P_{\text{осід}} = \frac{\text{Залишок на кінець} - \text{Залишок на початок}}{\text{Оборот із надходження коштів}}$$

Завдання № 4. Вам як співробітнику банку за наведеними даними у табл. 8 необхідно визначити середній строк зберігання вкладів, рівень осідання вкладів і оборотність вкладів та запропонувати пропозиції щодо ситуації, що склалася.

Таблиця 8

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Значення за роками		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Середньорічний залишок вкладів	62 123,0	68 878,9	78 173,7
Приплив вкладів населення	6 343,6	8 498,0	10 692,8
Обороти за вкладами населення:			
за приходом	32 221,0	38 461,1	54 003,3
за видатками	25 973,0	29 954,5	43 319,2

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізувати депозитну політику банку можна за допомогою таких показників:

1. Тривалість одного обороту депозитних вкладень у днях (або середній термін зберігання вкладених коштів), який відбиває в динаміці

стабільність вкладів, що дуже важливо для оцінки вкладів як ресурсів короткострокового кредитування.

$$t = \frac{\text{Середній залишок вкладів}}{\text{Оборот із видачі вкладів}} \times \text{Кількість днів у періоді.}$$

Як правило, чим більший термін залучення, тим дорожче банкові обходяться ці ресурси. Отже, чим більший цей показник, тим стабільніша ресурсна база, що, в свою чергу, дає банкові можливість розробляти більш довгострокову політику активних операцій.

2. Осідання депозитів – показник, який характеризує частину депозитів, у відсотках, яка осідає на рахунку банку протягом року.

$$\text{Осідання депозитів} = \frac{\text{Приріст депозитів}}{\text{Оборот за депозитами (прихід)}} \times 100 \%$$

Ця частина залучених ресурсів, як правило, не вилучається вкладниками банку. Банк може розраховувати на неї як на довгострокові залучення.

3. Оборотність депозитів – показник, що показує, на скільки відсотків зменшення депозитів на рахунках перевищує їх середній залишок:

$$\text{Оборотність депозитів} = \frac{\text{Оборот за депозитами (видачі)}}{\text{Середній залишок депозитів}} \times 100 \%$$

Високе значення показника характеризує високу рухливість залучених коштів.

Завдання № 5. Інвестор вкладає 100 000 грн на 1 рік до комерційного банку. При цьому очікувані темпи економічного зростання становлять 4,5 %, очікувані темпи інфляції – 8 %, а ризик неповернення коштів – 2 %. Розрахувати базову депозитну ставку.

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Розрахувати процентний дохід інвестора через рік з урахуванням реальної ставки:

$$Пд = \text{Інв} (1 + T_p),$$

де Пд – процентний дохід інвестора;
Інв – вложені кошти інвестора;
 T_p – темпи економічного зростання.

2. Визначити розмір виплати з урахуванням компенсації втрат від інфляційних процесів упродовж року:

$$Пд_{\text{інф}} = Пд (1 + T_{\text{інф}}),$$

де Пд – процентний дохід інвестора;
 $T_{\text{інф}}$ – очікувані темпи інфляції.

3. Визначити номінальну безризикову ставку з урахуванням темпів економічного зростання та рівня інфляції:

$$r_1 = [(Пд_{\text{інф}} : Пд) - 1] \times 100,$$

де r_1 – номінальна безризикова ставка з урахуванням темпів економічного зростання та рівня інфляції.

4. Очікуваний обсяг повернення коштів з урахуванням ризику:

$$\text{Інв}_p = \text{Інв} (1 - r),$$

де Інв_p – очікуваний обсяг повернення інвестованих коштів з урахуванням ризику;
 r – ризик неповернення коштів.

5. Визначити базову депозитну ставку з урахуванням усіх чинників:

$$r_2 = [(Пд_{\text{інф}} : \text{Інв}_p) - 1] \times 100.$$

Література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 32; 33].

Практичне заняття 5

Менеджмент кредитного портфеля банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо застосування методів управління кредитним портфелем банку, визначення його якості, використання методів управління кредитним ризиком та проблемними кредитами.

Завдання № 1. Вам як співробітнику банку необхідно проаналізувати середню тривалість одного кредитного обороту в днях та визначити умовне залучення або вивільнення коштів з обороту внаслідок зміни швидкості обертання кредитних вкладень. Проаналізуйте динаміку руху кредитів банку та надайте рекомендації щодо поліпшення ситуації за даними табл. 9.

Таблиця 9

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Значення за роками			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Залишок кредитних вкладень на початок періоду	10 300			
Видано кредитів за період	14 800	16 900	1 570	8 540
Погашено кредитів за період	8 500	7 450	450	10 250

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізувати динаміку руху кредитів банку, використовуючи такі показники:

1. Коефіцієнт надання кредитів, який визначає, скільки кредитів залишилося непогашеними з виданих у минулому звітному періоді:

$$K_{\text{над}} = \frac{\text{Кредити, надані протягом звітного періоду}}{\text{Залишок заборгованості на кінець звітного періоду}}$$

2. Коефіцієнт погашення кредитів, який визначає, скільки кредитів залишилося непогашеними з виданих у минулому звітному періоді:

$$K_{\text{пог}} = \frac{\text{Позики, погашені протягом звітного періоду}}{\text{Залишок кредитної заборгованості на початок періоду} + \frac{\text{Щойно видані кредити у звітному періоді}}{\text{Щойно видані кредити у звітному періоді}}}$$

3. Швидкість обертання позик, яка характеризує кількість оборотів, що здійснюють кредити за аналізований період:

$$N_0 = \frac{\text{Кредитний оборот}}{\text{Середній залишок позикової заборгованості}},$$

де кредитний оборот становить суму погашених позик або дохід від реалізації кредитів.

4. Тривалість одного обороту в днях, що демонструє, за скільки днів позики проходять повний оборот:

$$t = \frac{D}{N} \text{ або } t = \frac{D \times \bar{\Pi}}{O_k},$$

де t – тривалість одного обороту в днях;

D – кількість днів в аналізованому періоді;

N – кількість оборотів позики за період (швидкість обертання позики);

$\bar{\Pi}$ – середній залишок позики;

O_k – кредитний оборот (дохід від кредитної операції).

Завдання № 2. Вам як співробітнику банку необхідно за даними кредитного портфеля проаналізувати його структуру з погляду платіжної дисципліни позичальників та розробити відповідні рекомендації (табл. 10).

Таблиця 10

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Значення за роками			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Кредити стандартні	12 350	12 500	19 540	20 250
Кредити пролонговані	13 705	18 560	28 500	22 500
Кредити прострочені	3 400	5 400	5 600	4 500
Кредити безнадійні та сумнівні	1 250	2 150	4 850	2 500

Методичні рекомендації до виконання завдання

Визначити питому вагу кожної групи кредитопозичальників та проаналізувати її у динаміці, базуючись на характеристиках кожної з означених груп.

Завдання № 3. Вам як співробітнику банку необхідно за даними кредитного портфеля банку (табл. 11) проаналізувати його якість з погляду його ризикованості. Аналіз зробити в динаміці, використавши відповідні коефіцієнти.

Таблиця 11

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Значення за роками			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Стандартні	12 350	12 500	9 540	10 250
Під контролем	137 05	18 560	28 500	22 500
Субстандартні	3 400	5 400	5 600	4 500
Сумнівні	1 250	2 150	4 850	2 500
Безнадійні	6 50	850	1 250	950
Капітал банку	1 850 000	1 850 000	2 100 000	2 100 000

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізувати якість кредитного портфеля банку з погляду ризику, використовуючи такі показники:

1. Коефіцієнт покриття класифікованих позик, який комплексно характеризує якість кредитного портфеля з погляду ризику в сукупності з його захищеністю власним капіталом. Підвищення вважається негативним явищем та свідчить про підвищення ймовірності збитків у майбутньому:

$$K_{пкп} = \frac{\text{Сума зважених класифікованих позик}}{\text{Власний капітал}}$$

2. Коефіцієнт питомої ваги зважених класифікованих позик:

$$K_{пвзкп} = \frac{\text{Сума зважених класифікованих позик}}{\text{Загальна сума позик}},$$

де зважені класифіковані позики розраховується множенням суми кредитів певної групи ризику на відповідний коефіцієнт ризику.

3. Коефіцієнт несплачених позик, який показує ту частину позик у портфелі банку, виплати за якими були невчасно погашені, та ту, яка не була погашена в строк:

$$K_{\text{нп}} = \frac{\text{Сума позик із просроченою виплатою відсотків та основної суми}}{\text{Загальна сума позик}}$$

4. Коефіцієнт збитковості позик, який визначає частину позик, які за певний період призвели до збитку:

$$K_{\text{зп}} = \frac{\text{Сума збитків за позиками у аналізований період}}{\text{Середній залишок заборгованості за кредитами}}$$

Розрахунок може бути також проведений у співвідношенні до загального обсягу позики.

Завдання № 4. Вам як співробітнику банку необхідно за даними кредитного портфеля банку проаналізувати його якість з погляду його захищеності від втрат (табл. 12). Аналіз зробити в динаміці, використавши відповідні коефіцієнти.

Таблиця 12

Вихідні дані

Показники, тис. грн	Значення за роками			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Загальна сума забезпечення кредит	112 216	104 345	90 500	105 000
Загальна сума виданих позик	135 200	122 740	98 500	115 500
Збиткові кредити	9 190	9 480	9 750	10 250
Резерв на покриття збитків за позиками	10 054	13 398	9 800	12 459
Забезпечення збиткових позик	8 580	10 300	12 300	15 560
Власний капітал банку	24 340	59 700	68 500	72 000

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізувати якість кредитного портфеля банку з погляду захищеності від можливих втрат, використовуючи такі показники:

1. Коефіцієнт забезпеченості позик, що характеризує ступінь захищеності банку від втрат за позиками за рахунок зовнішніх факторів, таких як гарантії, застава майна, страхування, поручительство:

$$K_{забп} = \frac{\text{Загальна сума забезпечення кредитів}}{\text{Загальна сума кредитів}}.$$

2. Коефіцієнт забезпеченості збиткових позик, який свідчить про ступінь захищеності банку від збитків за позиками з урахуванням тенденції збитковості кредитного портфеля, яка склалася:

$$K_{забп} = \frac{\text{Загальна сума забезпечення збиткових кредитів}}{\text{Загальна сума кредитів}}.$$

3. Коефіцієнт захищеності позик, який характеризує ступінь захищеності від втрат:

$$K_{захп} = \frac{\text{Сума резервів на покриття збитків за позиками}}{\text{Загальна сума кредитів}}.$$

4. Коефіцієнт покриття збитків за позиками, який разом із коефіцієнтом захищеності позик характеризує ступінь захищеності від втрат:

$$K_{пзп} = \frac{\text{Сума резервів на покриття збитків за позиками}}{\text{Сума збиткових позик}}.$$

5. Коефіцієнт покриття позик капіталом, який характеризує частину кредитного портфеля, що фінансується за рахунок власного капіталу:

$$K_{ппк} = \frac{\text{Капітал банку}}{\text{Загальна сума кредитів}}.$$

6. Коефіцієнт повноти формування резерву:

$$K_{пфр} = \frac{\text{Сума фактично створеного резерву}}{\text{Розрахункова сума резерву, зумовлена кредитним ризиком}}.$$

Завдання № 5. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у табл. 13 визначити ефективність кредитних операцій банку та запропонувати заходи щодо її підвищення.

Таблиця 13

Вихідні дані

Показник, тис. грн	Значення за роками	
	2011 р.	2012 р.
Дохід від кредитних операцій	15 313	30 475
Середні активи	13 2013	236 710
Середні кредитні вкладення	38 283	92 317
Витрати на залучення ресурсів	10 624	23 364
Прибуток від кредитних операцій	4 689	7 111
Всього доходів банку	43 751	78 141
Витрати на функціонування кредитного відділу	1 056	1 330
Середньооблікова чисельність працівників кредитного відділу	9	12
Витрати на функціонування 1 працівника кредитного відділу	117,3	110,8

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізуйте ефективність кредитних операцій, використовуючи такі показники:

1. Коефіцієнт рентабельності кредитних операцій за доходом, який характеризує ефективність вкладень у кредитні операції і показує, скільки банк отримує доходів з кожної гривні, вкладеної саме в кредитні операції:

$$K_{\text{ргод}} = \frac{\text{Сума доходів від кредитних операцій}}{\text{Середня сума кредитних вкладів за досліджуваний період}}$$

2. Коефіцієнт доходності активів за рахунок кредитних операцій, який характеризує внесок кредитних операцій у загальну дохідність активів:

$$K_{\text{дко}} = \frac{\text{Сума доходів від кредитних операцій}}{\text{Середня сума активів}}$$

3. Питома вага доходів від надання кредитів, яка характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів у загальних доходах банку від інших активних операцій:

$$W_d = \frac{\text{Сума доходів від кредитних операцій}}{\text{Загальна сума доходів банку}}.$$

4. Коефіцієнт рентабельності кредитних операцій за прибутком, який характеризує ефективність обраної політики щодо регулювання співвідношення між ціною ресурсної бази та ціною розміщення ресурсів:

$$K_{\text{ркоп}} = \frac{\text{Сума прибутку від кредитних операцій}}{\text{Процентні витрати на залучення ресурсів} + \text{Адміністративні витрати}}$$

або

$$K_{\text{ркоп}} = \frac{\text{Сума прибутку від кредитних операцій}}{\text{Процентні витрати на залучення ресурсів}}.$$

Зростання даного коефіцієнта характеризує високу якість менеджменту в банку.

5. Коефіцієнт ефективності процентної політики:

$$K_{\text{епп}} = \frac{\text{Процентні витрати на залучення ресурсів}}{\text{Процентні доходи від кредитних операцій}}.$$

6. Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, який показує, скільки отримано прибутку від кредитних операцій на кожну гривню, вкладену в кредитні операції:

$$K_{\text{пко}} = \frac{\text{Прибуток від кредитних операцій}}{\text{Середня сума кредитних вкладень}}.$$

7. Коефіцієнт продуктивності праці:

$$K_{\text{пко}} = \frac{\text{Доход від кредитних операцій}}{\text{Середньозважена чисельність працівників відділу}}.$$

Література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 32; 33].

Практичне заняття 6

Менеджмент інвестиційного портфеля банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо розроблення та обґрунтування базових положень активної та пасивної інвестиційної політики банку, застосування методів визначення доходності, ризику цінних паперів та інвестиційним горизонтом банківського портфеля цінних паперів.

Завдання № 1. Вам як співробітнику банку необхідно визначити, за якою ціною здійснювались операції купівлі-продажу пакету дисконтних облигацій сумарним номіналом 500 тис. грн, ціна яких на вторинному ринку визначається поточними процентними ставками, якщо їх було куплено за 6 місяців, а продано за 3 місяці до погашення? Визначте дохід та дохідність цієї операції, якщо а) процентні ставки складали 40 і 30 % річних відповідно; б) процентні ставки складали 30 і 40 % річних відповідно та надайте рекомендації щодо найвигідніших умов здійснення операції з пакетом дисконтних облигацій.

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Розрахувати ціну купівлі та ціну продажу облигації за формулою:

$$C_{\text{куп}} = \frac{N}{(1+d)^n},$$

$$C_{\text{прод}} = \frac{N}{(1+d)^n},$$

де $C_{\text{пок}}$ – ціна покупки пакета дисконтних облигацій;

$C_{\text{прод}}$ – ціна продажу пакета дисконтних облигацій;

N – номінальна сума облигації, яка виплачується під час погашення;

d – ставка дисконту (процентна ставка);

n – тривалість періоду до погашення облигації (роки).

2. Розрахувати дохід та дохідність від операції з пакетом дисконтних облигацій:

$$\text{Дохід} = C_{\text{куп}} - C_{\text{прод}};$$

$$\text{Дохідність} = \frac{\text{Дохід}}{C_{\text{куп}}}$$

Завдання № 2. Вам як співробітнику банку визначити суму спеціального резерву під портфель цінних паперів на продаж, у якому міститься 2 400 акцій ВАТ "Укрнафта" за балансовою вартістю 60 720,00 грн. Ринок ЦП визнається банком активним, на дату переоцінки ринкова вартість становить 25,00 грн за одну акцію.

Крім того, у портфелі на продаж міститься пакет акцій ВАТ "Домобудівний комбінат" балансовою вартістю 31 000,00 грн, ринок цих акцій визнано неактивним, регулярна фінансова звітність цього емітента у банку відсутня.

Методичні рекомендації до виконання завдання

З метою розрахунку резервів усі ЦП у портфелі банку поділяються на такі категорії, які визначаються банком у момент їх придбання:

- категорія 1 – ЦП у портфелі на продаж, що мають активний ринок;
- категорія 2 – ЦП у портфелі на продаж, що не мають активного ринку;
- категорія 3 – ЦП у портфелі на інвестиції, що мають активний ринок;
- категорія 4 – ЦП у портфелі на інвестиції, що не мають активного ринку.

За наявності активного ринку ЦП відносять до категорій 1 або 3 відповідно. Якщо ринок ЦП визнаний банком неактивним, цінні папери відносять до категорії 2 або 4. Для категорій 1 та 3 для розрахунку резервів використовується ринкова вартість, для категорій 2 та 4 – розрахункова вартість, скоригована на фактор ризику емітента.

Якщо ринкова (розрахункова) вартість у кінці місяця стає нижчою від балансової вартості, то створюється спеціальний резерв під нереалізований збиток на суму різниці між балансовою та ринковою вартістю акцій. Якщо ринкова (розрахункова) вартість перевищує балансову, спеціальний резерв не формується.

Якщо портфель ЦП на продаж включає в себе пакети ЦП різних емітентів, правило нижчої вартості застосовується за окремими складовими портфеля (групами ЦП) без взаємної компенсації за групами (тобто, якщо ринкова (розрахункова) вартість певної групи ЦП істотно

вища від її балансової вартості, використовувати таке перевищення для інших груп ЦП забороняється.

Згідно з Методикою визначення класу емітента та оцінки фінансового стану емітента, встановленої Постановою Правління НБУ № 629 від 30 грудня 1999 р., фактор ризику ЦП визначається класом, до якого належить емітент ЦП, з урахуванням якого зменшується на відповідний процент розрахункова вартість ЦП.

Клас емітента визначається банком самостійно на підставі результатів проведеного аналізу доступних даних про емітента. Перевірка обґрунтованості формування банком резервів під знецінення ЦП передбачає аналіз достовірності висновків банку про віднесення емітента ЦП до одного з класів згідно внутрішніх документів банку.

Завдання № 3. У портфелі банку на інвестиції на кінець року перебувають:

100 000 акцій ВАТ "А" номінальною вартістю 25 000,00 грн, за балансовою вартістю 26 000,00 грн. Ринок зазначених акцій визнається банком неактивним, на дату переоцінки емітента віднесено банком до класу В, останні три роки підприємство закінчило з середньорічним чистим прибутком 28 000,00 грн, статутний фонд емітента "А" дорівнює 1 562 500,00 грн, власний капітал емітента — 2 302 000,00 грн;

простий вексель ВАТ "В" балансовою вартістю 123 000,00 грн, випущений чотири місяці тому з датою погашення "за пред'явленням" номінальною вартістю 150 000,00 грн. Ринок зазначених векселів визнається банком неактивним, векселедавець за даними його регулярної фінансової звітності віднесений банком до класу Б.

Ставка дисконтування KIBOR на 90 днів становить 11,5 % річних. Визначити суму спеціального резерву під портфель ЦП на інвестиції.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для пайових ЦП (простих акцій) визначаються дві розрахункові величини:

1) оціночна сума доходу інвестора від ЦП, дисконтована на сім років з періодом дисконту один рік під поточну ставку KIBOR найтривалішого строку:

$$C_1 = \sum_{t=1}^n \frac{P}{(1+d)^t},$$

де C_1 – дисконтована оціночна сума доходу (частки в середньому чистому прибутку емітента);

P – оціночна сума доходу;

d – фактор дисконту, який дорівнює ставці KIBOR найтривалішого строку;

t – параметр для визначення суми (кількість періодів, установлена НБУ, – сім років);

2) оцінка вартості ЦП як вартості частки участі інвестора в капіталі емітента:

$$C_2 = K \times \frac{p}{100},$$

де C_2 – оціночна вартість частки участі інвестора;

K – капітал емітента (розмір капіталу емітента визначається як різниця між сукупними активами та сукупними зобов'язаннями емітента);

p – процент участі інвестора в статутному фонді емітента.

Виходячи із принципу обережності, розрахункова вартість пайових ЦП без урахування фактора ризику емітента визначається як менша величина із двох обчислених.

Для боргових ЦП (облігацій, депозитних сертифікатів, векселів) визначаються також дві розрахункові величини:

1) оцінка процентних доходів, дисконтована за кожний період сплати такого доходу під відповідну за строком ставку KIBOR:

$$C_3 = \sum_{t=1}^n \frac{P}{(1+d)^t},$$

де C_3 – оцінка дисконтованих майбутніх доходів;

P – оціночна сума доходу;

d – фактор дисконту, який визначається на підставі ставки KIBOR;

t – параметр для визначення суми (кількість періодів сплати доходу);

n – кількість періодів до дати погашення цінного папера;

2) оцінка дисконтованої вартості погашення (номінальна вартість ЦП, дисконтована під відповідну за строком ставку KIBOR):

$$C_4 = \frac{N}{(1+d)^n},$$

де C_4 – оцінка дисконтованої вартості погашення;

d – фактор дисконту, який визначається на підставі ставки KIBOR;

N – номінальна вартість цінного папера;

n – кількість періодів до дати погашення цінного папера.

Для ЦП, номінал яких виражено в національній валюті України, фактор дисконту d для формул визначається виходячи зі ставки KIBOR на дату переоцінки та періоду дисконтування.

Розрахункова вартість ЦП, скоригована на фактор ризику емітента, визначається як скоригована сума двох обчислених величин (для дисконтних цінних паперів завжди величина $C_3 = 0$):

$$V_c = (C_3 + C_4) \times \frac{(100 - R)}{100},$$

де V_c – відкоригована на ризик емітента розрахункова ринкова вартість ЦП;

R – процент зменшення розрахункової вартості для даного класу емітента.

Періодом дисконтування для акцій вибирається рік, а для боргових ЦП період дисконтування може вибиратися банком самостійно, з урахуванням терміну до погашення боргових ЦП.

Як правило, банки вибирають такі періоди дисконтування:

рік, якщо до дати погашення залишилось не менше одного року але не менше;

квартал, якщо до дати погашення залишилось менше одного року, одного кварталу;

місяць, якщо до дати погашення залишилось менше одного кварталу, але не менше одного місяця;

тиждень, якщо до дати погашення залишилось менше, ніж один місяць.

Оскільки кількість періодів дисконтування в наведених вище формулах використовується як степеневий показник, слід підраховану кількість періодів дисконтування округлити до найближчого цілого числа.

Література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 32; 33].

Практичне заняття 7

Управління ліквідністю та прибутковістю банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо застосування методів та інструментів управління ліквідністю банку, визначення фінансової стійкості банку, використання моделей управління його прибутковістю.

Завдання № 1. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у табл. 14 визначити загальний розрив ліквідності банку та надати рекомендації щодо прогнозних обсягів його грошових потоків.

Таблиця 14

Вихідні дані

Показник, тис. грн	До 1 дня	1 – 7 дн.	8 – 30 дн.	1 – 3 міс.	3 – 6 міс.	Понад 6 міс.	Усього
Активи	10 556	32 226	9 885	6 238	3 690	20 580	83 175
Пасиви	9 471	27 539	7 113	7 509	4 115	27 428	83 175
Вхідний потік (прогноз)	3 200	1 500	4 900	2 600	5 300	–	17 500
Вихідний потік (прогноз)	4 000	7 100	7 450	850	4 630	1 120	25 150

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Розрахувати розрив ліквідності за формулою:

$$РЛ_n = \text{Сума активів з терміном погашення } n - \\ - \text{Сума пасивів із терміном погашення } n.$$

2. Розрахувати сукупний розрив ліквідності за формулою:

$$РЛС_n = РЛ_n + РЛС_{n-1},$$

де $РЛС_{n-1}$ – сукупний розрив ліквідності за групою активів і пасивів із попереднім (меншим) терміном погашення.

Так, для розрахунку РЛС_{1-7 днів} необхідно до РЛ_{1-7 днів} додати РЛС_{до 1 дня}. У разі розрахунку показників для періоду до 1 дня РЛС_{до 1 дня} буде дорівнювати РЛ_{до 1 дня}.

3. Розрахувати прогнозний розрив ліквідності за формулою:

$$\text{РЛ}_n^{\text{П}} = \text{Вихідний потік із терміном погашення } n - \\ - \text{Вихідний потік із терміном погашення } n.$$

4. Розрахувати сукупний прогнозний розрив ліквідності за формулою:

$$\text{РЛС}_n^{\text{П}} = \text{РЛ}_n^{\text{П}} + \text{РЛС}_{n-1}^{\text{П}}.$$

5. Розрахувати загальний розрив ліквідності:

$$\text{РЛС}_n^{\text{З}} = \text{РЛС}_n^{\text{П}} + \text{РЛС}_n.$$

Завдання № 2. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у таблиці 15 здійснити перерозподіл обсягів зобов'язань за групами з урахуванням результатів аналізу стабільності ресурсної бази.

Таблиця 15

Вихідні дані

Група зобов'язань	Сума, тис. грн	Рівень осідання коштів, %
Поточні	13 730	10
Мінливі	25 470	20
Стабільні	40 390	95
Усього	79 590	

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Розрахувати стабільну частину зобов'язань банків за формулою:

$$\text{СЧ} = \text{Сума зобов'язань певної групи} \times \\ \times \text{Рівень осідання за даною групою зобов'язань.}$$

2. Розрахувати змінну частину зобов'язань банків за формулою:

$$ЗЧ = \text{Сума зобов'язань певної групи} \times \\ \times \text{СЧ даної групи зобов'язань.}$$

3. Розрахувати суму мінливих і поточних зобов'язань з урахуванням рівня їх стабільності:

$$МП_{\text{с}} = ЗЧ_{\text{мінливі}} + ЗЧ_{\text{поточні}}$$

Завдання № 3. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у табл. 16 визначити показники прибутковості та надати рекомендації щодо їх покращення.

Таблиця 16

Вихідні дані

Активи			Пасиви		
Показник	Сума, млн грн	Середня ставка, %	Показник	Сума, млн грн	Середня ставка, %
Кредити	670	25	Строкові депозити	125	22
Цінні папери	370	28	Депозити та кредити інших банків	450	18
Інші робочі активи	125	27	Кошти до запитання	520	20
Неробочі активи	155	–	Капітал	225	–
Усього	1 320	–		1 320	–

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Розрахуйте процентну маржу банку за формулою:

$$ПМ = \sum A_i \times R_i - \sum L_i \times CR_i,$$

де $\sum A$ – сума активів певної групи;

R_i – середня ставка дохідності за i -ю групою активів;

L_i – сума пасивів певної групи;

CR_i – середня ставка видатків, пов'язаних із залученням i -ї групи пасивів.

2. Розрахуйте чистий серед банку, за формулою:

$$\text{ЧС} = \frac{\sum A_i \times R_i}{\sum A - \text{Неробочі активи}} \times 100\% - \frac{\sum L_i \times \text{CR}_i}{\sum A - \text{Капітал}} \times 100\%$$

3. Розрахувати чисту процентну маржу щодо загальних активів за формулою:

$$\text{ЧПМ}^1 = \frac{\text{ПМ}}{\sum A} \times 100\%.$$

4. Розрахувати чисту процентну маржу щодо робочих активів за формулою:

$$\text{ЧПМ}^2 = \frac{\text{ПМ}}{\sum A - \text{Неробочі активи}} \times 100\%.$$

Завдання № 4. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними визначити, якого рівня прибутковості активів має досягти банк, аби забезпечити прибутковість капіталу на рівні 20 %, якщо відношення власного капіталу до активів становить: а) 1 : 25; б) 1 : 10?

Методичні рекомендації до виконання завдання

Найважливішими відносними показниками діяльності банку є прибутковість активів і прибутковість капіталу.

1. Показник прибутку на активи (ROA) застосовується як показник ефективності роботи керівництва банку:

$$\text{ROA} = \frac{\text{NP}}{A} \times 100,$$

де NP – чистий прибуток (після оподаткування);

A – середня вартість загальних активів.

2. Показник прибутку на капітал (ROE) визначається відношенням чистого прибутку до вартості власного капіталу банку (K), %:

$$ROE = \frac{NP}{K} \times 100,$$

де NP – чистий прибуток (після оподаткування);
K – середня вартість загальних активів.

ROE показує рівень дохідності вкладених акціонерами коштів і може слугувати орієнтиром у виборі найпривабливішого напрямку інвестування.

3. Показники ROE та ROA істотно впливають на ринкову ціну акцій банку, тому менеджери у процесі управління банком приділяють особливу увагу саме цим коефіцієнтам та їх взаємозв'язку:

$$ROE = ROA \times \frac{A}{K}; \quad \frac{NP}{K} = \frac{NP}{A} \times \frac{A}{K}.$$

Така залежність вказує на взаємозв'язок прибутку із джерелами формування банківських ресурсів. Навіть банк із невисоким показником прибутковості активів може досягти відносно високого рівня прибутковості капіталу за рахунок максимально можливого використання боргових зобов'язань.

Якщо за показник рівня ризикованості банку взяти співвідношення власного капіталу та активів банку, то означені формули вкажуть на фундаментальну залежність між ризиком і прибутком. Чим вищий прибуток, тим ризикованішою має бути структура балансу за інших однакових умов. Якщо ефективність роботи банку знижується, то для забезпечення бажаного рівня прибутковості капіталу необхідно прийняти вищий ризик – збільшити відношення зобов'язань до капіталу.

$$ROA = ROE \times \frac{K}{A}.$$

Література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 32; 33].

Практичне заняття 8

Управління ризиками та фінансовою безпекою банку

Мета – формування у магістрів практичних навичок щодо застосування методів та інструментів управління ризиками та фінансовою безпекою банку.

Завдання № 1. Вам як співробітнику банку необхідно оцінити рівень фінансової безпеки банку якісним та кількісним методами та запропонувати відповідні рекомендації, заходи щодо підвищення її рівня та ефективності управління нею.

Методичні рекомендації до виконання завдання

1. Провести якісну оцінку рівня фінансової безпеки банку.

На практиці якісну оцінку рівня фінансової безпеки банку необхідно здійснювати шляхом заповнення анкети, яка наведена в табл. 17. Анкету про діяльність конкретного банку має заповнювати експерт (представник вищого керівництва або начальник аналітичного відділу банку).

Таблиця 17

Анкета для оцінки рівня фінансової безпеки банку

Критерій	Кількість балів за відповідь	
	ТАК	НІ
1	2	3
Досвід роботи керівництва банку (голова і члени правління) більше 5 років		
Втрата основних співробітників		
У банку є відділ оцінки ризиків		
Використання в роботі банку апробованих методик оцінки ризиків		
Диверсифікована структура активів і пасивів банку		
Значний рівень залежності від акціонерів та інсайдерів		
Прозорість роботи банку для клієнтів і контрагентів		
Наявність доступу до дешевих ресурсів		
Банк належить іноземній материнській компанії		
Наявність довгострокової стратегії розвитку (на термін від 3 років і більше)		
Втрата основних клієнтів		
Погіршення фінансового стану банку		
Проведення високоризикових операцій		
Ризик зміни умов діяльності, наприклад зміна правового поля		
Негативний вплив зовнішнього середовища		
Наявність макроекономічних криз у країні		
Збалансованість активів і пасивів за термінами		
Збалансованість активів і пасивів за суб'єктами		

1	2	3
Збільшення обсягів простроченої заборгованості		
Високий рівень проблемних кредитів		
Збільшення неповернених кредитів		
Збільшення частки високоризикових активів		
Розголошення, витік конфіденційної інформації про банк		
Низький рівень кваліфікації персоналу		
Низька рентабельність діяльності (нижча, ніж середня по банківському сектору і (або) по групі, до якої належить банк)		
Втрата довіри з боку вкладників (відтік депозитів з банку)		
Регулярні випадки збоїв і нестабільної роботи інформаційної системи банку		
Наявність у банку плану антикризових заходів		
Висока залежність діяльності банку від політичної ситуації в країні		
Погіршення ділової репутації банку		
МАКСИМУМ БАЛІВ	30	

При заповненні анкети по черзі розглядається кожен з наданих критеріїв і виставляється оцінка 0 або 1 відповідно до варіанта відповіді на поставлене питання згідно з розподілом балів.

Залежно від кількості набраних балів можна застосовувати такий перелік стану фінансової безпеки банку:

- 1) 25 – 30 % – високий рівень фінансової безпеки банку;
- 2) 20 – 25 % – достатній рівень фінансової безпеки банку;
- 3) 15 – 20 % – низький рівень фінансової безпеки банку;
- 4) менше 15 % – критичний рівень фінансової безпеки.

Якщо загальна оцінка нижча від критичного рівня, необхідно проводити комплексний аналіз, який дозволить виявити конкретні проблемні місця в діяльності банку.

2. Провести кількісну оцінку рівня фінансової безпеки банку.

Як база для розробки кількісної методики оцінки фінансової безпеки банку використовується комплексна методика з інтегральним значенням у 130 балів – максимум по 10 балів на кожний із запропонованих показників. Рівень фінансової безпеки визначається за кількістю набраних балів.

Особливість запропонованої методики полягає в тому, що в ній здійснено спробу подолати один з головних недоліків кількісних методик – жорстку прив'язку до нормативних значень показників і недостатній ступінь врахування динаміки зміни показників. Особливо це стосується виставляння балів.

Для усунення недоліків пропонується ввести поняття "сіра зона", яка характеризує значення показника, при якому важко однозначно оцінити показник (табл. 18 – 20).

Таблиця 18

Показники ефективності діяльності банку

Показник	Розрахунок	Економічний зміст	Норматив
1	2	3	4
Рентабельність активів	Чистий прибуток/ Активи	Ефективність роботи керівництва банку, віддача від вкладених коштів – чим значення вище, тим краще	1,5 %
Рівень процентної маржі (кредити-депозити)	Середня процентна ставка за кредитами – середня процентна ставка за депозитами	Характеризує ефективність процентної політики – чим значення вище, тим краще	5 %
Ефективність роботи банку	Дохід/Витрати	Загальна ефективність роботи банківської установи, її здатність генерувати дохід	Більше 1
Ефективність операцій із процентними коштами	Процентний дохід/ Процентні витрати	Збалансованість процентних операцій банку	Більше 1
Ефективність комісійної діяльності	Комісійні доходи/ Комісійні витрати	Здатність банку заробляти на наданні комісійних послуг	Більше 1
Ліквідність (миттєва)	Високоліквідні активи/Поточні пасиви	Здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання за рахунок високоліквідних активів	> 20 %
Рівень проблемних кредитів	(Проблемні (прострочені) кредити/Кредитний портфель) – 100 %	Характеризує якість кредитного портфеля, рівень простроченої заборгованості в ньому	< 5 %

1	2	3	4
Коефіцієнт кредитних ризиків	Сума проблемних кредитів/Сума резервів під кредитні операції	Рівень покриття резервами потенційних збитків від кредитних операцій	< 1
Коефіцієнт достатності капіталу	(Капітал/ (Зобов'язання + капітал)*100 %	Співвідношення власних і залучених коштів – чим вище значення, тим більший ризик беруть на себе власники банку	> 10 %
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	Кредити/ Зобов'язання	Агресивність кредитної політики банку	0,53 – 0,90 – оптимально; > 0,90 – низька кредитна стійкість; < 0,53 – загроза збитків
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	Сума кредитів, виданих іншим банкам/ Сума отриманих міжбанківських кредитів	Характеризує тип кредитної політики, що проводиться банком на ринку міжбанківських запозичень	Якщо 1,4, то це загроза для кредитної і фінансової стійкості банку
Загальна валютна позиція	Відкрита валютна позиція по всіх іноземних валютах у гривневому еквіваленті / Капітал банку	Характеризує валютну стійкість банку, наскільки капітал банку покриває можливі збитки у разі несприятливої зміни валютних курсів	< 30 %

Таблиця 19

Шкала розподілу балів за значеннями показника

Параметр показника	Кількість балів
Гірше нижнього порога "сірої зони"	0
Гірше нормативу, але вище нижнього порога "сірої зони"	5
Краще нормативу, але гірше верхнього порога "сірої зони"	7,5
Краще нормативу і вище верхньої границі "сірої зони"	10

Значення "сірих зон" для кожного показника

Показник	Нормативне значення	"Сіра зона"
Рентабельність активів	1,5 %	1,35 – 1,65 %
Рівень процентної маржі (кредити-депозити)	≥ 5 %	4,5 – 5,5 %
Ефективність роботи банку	Більше 1	0,9 – 1,1
Ефективність операцій із процентними засобами	Більше 1	0,9 – 1,1
Ефективність комісійної діяльності	Більше 1	0,9 – 1,1
Прибуток на одного співробітника	11 000	10 000 – 12 000
Ліквідність (миттєва)	≥ 20 %	18 – 22 %
Рівень проблемних кредитів	≤ 5 %	4,5 – 5,5 %
Коефіцієнт кредитного ризику	≤ 1	0,9 – 1,1
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	Оптимально – 0,53-0,9; > 0,9 – низька кредитна стійкість; < 0,53 – загроза збитків	0,5 – 0,9
Коефіцієнт достатності капіталу	≥ 10 %	9 – 11 %
Загальна валютна позиція	≤ 30 %	27 – 33 %

Загальну кількісну оцінку фінансової безпеки банків пропонується робити за формулою:

$$\left\{ \begin{array}{l} S = \sum_{i=1}^n \text{MAX}_i \times P_i + D_i; \\ P_i = 1; \quad K_i > Z_h; \\ P_i = 0,75; \quad K_i > t_i \wedge K_i < Z_h; \\ P_i = 0,5; \quad K_i < t_i \wedge K_i > Z_l; \\ P_i = 0; \quad K_i < Z_l, \end{array} \right.$$

де S – загальна кількість балів;

MAX_i – кількість балів по i -му показнику;

t_i – нормативне значення i -го показника;

Z_h – верхнє граничне значення показника;

Z_l – нижнє граничне значення показника;

K_i – фактичне значення i -го показника;

P_i – коригуючий коефіцієнт;

D_i – "премія" або "штраф" за динаміку зміни i -го показника.

За результатами аналізу банк може отримати один з трьох типів оцінки рівня фінансової безпеки:

- критичний (менше 80 балів);
- недостатній (80 – 110 балів);
- достатній (110 – 130 балів).

Критична оцінка означає суттєве порушення рівня фінансової безпеки банку. Недостатня оцінка свідчить про наявність ряду проблем у діяльності банку, які в майбутньому можуть слугувати причиною виникнення кризи. Достатня оцінка відповідає фінансово безпечному стану банку.

Література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 32; 33].

Рекомендована література

1. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
2. Банківська система України в європейському контексті: ґене́за, структура, конкурентний потенціал : монографія / кол. авторів ; за ред. д-ра екон. наук Р. Ф. Пустовійта. – К. : УБС НБУ, 2009. – 400 с.
3. Васюренко Л. В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз / Л. В. Васюренко, І. М. Федосік. – Х. : ПП "Яковлева", 2003. – 88 с.
4. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посіб. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата – К. : Знання, 2006. – 464 с.
5. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
6. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 154 с.
7. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 228 с.
8. Коваленко В. В. Фінансовий моніторинг банків : навч. посібн. / В. В. Коваленко. – Суми : Мрія-1 ЛТД, 2005. – 120 с.

9. Коваленко В. В. Функціональна достатність ресурсного потенціалу банків: методи оцінювання та напрями забезпечення : монографія / В. В. Коваленко, Ж. І. Торяник. – К. : УБС НБУ, 2010. – 158 с.
10. Колодізев О. М. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері : навч. посібн. / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова, І. О. Губарева. – Х. : ІНЖЕК, 2004. – 408 с.
11. Криклій О. А. Управління прибутком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – 136 с.
12. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" для студентів напряму підготовки "Фінанси і кредит" / укл. О. М. Колодізев, І. М. Чмутова. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 32 с.
13. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку : навч. посіб. / А. А. Мещеряков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 608 с.
14. Мещеряков А. А. Фінансовий менеджмент у банках : навч. посібн. / Л. В. Лисяк, А. А. Мещеряков. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
15. Оцінювання фінансових інструментів банку за міжнародними стандартами фінансової звітності : навч. посібн. / П. М. Сенищ, В. І. Ричаківська, М. Л. Лапішко, Л. П. Снігурська. – К. : УБС НБУ, 2009. – 452 с.
16. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : підручник / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
17. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посібн. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.
18. Синки Д. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки; пер.с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.
19. Управління діяльністю банку: методологія і практика : монографія / Васюренко О. В., Федосік І. М., Васюренко Л. В. та ін. ; за ред. О. В. Васюренка. – К. : УБС НБУ, 2008. – 230 с.
20. Фінансове планування та прогнозування діяльності банків : монографія / за заг. ред. акад. АЕН України, д-ра екон. наук, проф. О. В. Васюренка. – К. : УБС НБУ, 2009. – 324 с.
21. Банківський блог [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banks.blox.ua/html/>.

22. Банківський форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banki.ua/forum/>.

23. Все про інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-investor.com/>.

24. Інформаційний банківський портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uabanker.net/>.

25. Контракти : інтернет-видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kontrakty.com.ua/>.

26. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/>.

27. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua/>.

28. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/>.

29. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.

30. Про затвердження інструкції "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0841-01>.

31. Про кредитування : Постанова Правління НБУ від 28.09.95 р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0246500-95>.

32. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>.

33. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою : Постанова Правління НБУ від 08.05.2002 р. № 171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1045.6312.0>.

34. Про порядок визначення справедливості вартості та зменшення корисності цінних паперів : Постанова Правління НБУ від 17.12.2003 р. № 561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yurist-online.com/zakoni/009/05/016493.php>.

35. Про порядок формування обов'язкових резервів для банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 27.06.2001 р. № 244 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0312-06>.

36. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій : Постанова Правління НБУ від 24.12.2003 р. № 584 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.lvonevsky.org/baza09/postanov/sbor00/text00379.htm>.

37. Український банківський портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banker.ua/>.

38. Фінансовий портал України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finance.ua/>.

39. Фінансові новини України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://moneyblog.com.ua/>.

